

Перспективи подальших розвідок. Перспективи дослідження вбачаємо у виявленні особливостей специфіки підготовки вчителя математики до роботи у нових типах загальноосвітніх навчальних закладів, таких як коледж, ліцей, гімназія.

Список використаних джерел

1. Слєпкань З. І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі : [навч. посібник] / З. І. Слєпкань – К.: Вища школа, 2005. – 239 с.
2. Слєпкань З. І. Психолого-педагогические основы обучения математике : [метод. пособие] / З. И. Слєпкань. – К.: Рад. школа, 1983. – 192 с.
3. Фридман Л. М. Психолого-педагогические основы обучения математике / Л. М. Фридман. – М.: Просвещение, 1983. – 160 с.
4. Ильин В. С. Формирование личности школьника (целостный процесс) / В. С. Ильин. – М.: Педагогика, 1984. – 144 с.
5. Хрестоматія з педагогіки вищої школи : [навч. посібник] / [В. І. Лозова, А. В. Троцько, О. М. Іонова, С. Т. Золотухіна ; за заг. ред. В. І. Лозової. – Х.: Видавець А. П. «Апостроф», 2011. – 408 с.
6. Анохин П. К. Очерк по физиологии функциональных систем / П. К. Анохин. – М.: Медицина, 1975. – 448 с.
7. Шадриков В. Д. Психология деятельности и способности человека : [учебн. пособие] / В. Д. Шадриков. – М.: Логос, 1996. – 320 с.

УДК: 372.881.1

О.О. Жигло, Н.С. Моргунова

АКТИВІЗАЦІЯ МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ ЗАСОБАМИ ГРИ У ПРОЦЕСІ МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ

***Анотація.** У статті розглянуто можливості використання гри як засобу активізації мовленнєвої діяльності у процесі мовної підготовки іноземних студентів. Аналізуються найбільш ефективні для іноземної студентської аудиторії навчальні ігри, їхні особливості та корисність їхнього використання на кожному етапі навчання.*

***Ключові слова:** мовленнєва діяльність, мовна підготовка, активізація мовленнєвої діяльності, навчальна гра.*

Zhiglo O.O., Morgynova N.S. Activation of speech activity of foreign students by means of game in the process of language training.

***Annotation.** In the article possibilities of use of game as means of activation of speech activity in the course of language preparation of foreign students are considered. The most effective for foreign student's audience educational games, their features and usefulness of use at each grade level has been analyzed in the article.*

***Key words:** speech activity, language training, activization of speech activity, educational game.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сьогодні, в умовах входження української системи вищої освіти в європейський освітній простір, зростає інтерес до вивчення мови як засобу спілкування між народами, актуалізуються проблеми навчання мови. Однією з таких проблем є мовленнєва діяльність та засоби її активізації. Головною метою навчання іноземних студентів мови є формування іншомовної комунікативної компетенції майбутнього спеціаліста, що дозволяє використовувати мову як засіб професійного та міжособистісного спілкування. Виходячи з цього метою мовної підготовки іноземних студентів є не сама система мови, а мовленнєва діяльність.

Дослідженню теорії мовленнєвої діяльності присвячено значну кількість наукових праць видатних психологів (О. Леонт'єв, Л. Виготський, А. Лурія, І. Зимня та ін.), педагогів (Л. Арістова, Ю. Бабанський, В. Кан-Калік, А. Ксенофонтowa, Є. Пассов, М. Скаткін, С. Щербак та ін.), лінгвістів (Л. Введенська, Б. Головін, Т. Ладигенська та ін.). Але за всієї теоретичної розробленості питання у практичній діяльності викладачів існують суперечності, що потребують вирішення. Головним з них є суперечність між усвідомленням педагогом необхідності цілеспрямованого розвитку й активізації мовленнєвої діяльності та недостатньою розробленістю засобів, які орієнтовані на активізацію мовленнєвої діяльності іноземних студентів. Саме суперечності між здобутими знаннями про значення мовленнєвої діяльності

для розвитку особистості, професійної підготовки іноземного студента та недостатньою розробленістю засобів практичного становлення мовленнєвої діяльності в освітній практиці під час роботи з іноземними студентами зумовлюють актуальність статі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз останніх досліджень та публікацій дає можливість виділити основні підходи до проблеми навчальної гри. У роботах Д. Ельконіна, Н. Михайленко, Н. Аникеева, І. Куліша акцентується увага на вивченні ігрових форм діяльності. Е. Пасов, В. Скалкін, Є. Матецька, Г. Рогова, М. Стронін, А. Gordon, W.R. Lee та ін. у своїх дослідженнях дають методичне обґрунтування навчально-рольових ігор у навчанні іноземних мов. Увагу Н. Баришнікова, С. Смирнова, G.I. Gibbs, P.J. Tansey зосереджено на аналізі рольової поведінки як фактору інтенсифікації навчального процесу.

А. Ксенофонтowa [3, с.181] визначає навчальну гру як самостійну пізнавальну діяльність студентів у рамках мовленнєвої освітньої ситуації на основі процесів сприймання, вираження та дії, спрямованих на розвиток мовленнєвих умінь і становлення суб'єктної позиції особистості.

Дослідники Н. Ахвачева та Л. Пачіна [1, с. 28] стверджують, що у структуру гри як навчальної діяльності органічно входять цілепокладання, планування, реалізація мети, а також аналіз результатів, в яких особистість повністю реалізує себе як суб'єкт.

С. Смирнов вважає, що гра сприяє розвитку пізнавальної активності у вивченні мови, вона робить процес оволодіння іноземною мовою радісним, творчим і колективним [5, с.15].

Мотивація ігрової діяльності у процесі навчання, як стверджує І. Куліш [4, с.57], забезпечується її добровільністю, можливостями вибору та елементами змагання, задоволення потреби в самоствердженні, самореалізації.

У процесі навчальної гри при навчанні іноземної мови в дорослій аудиторії, на думку Г. Китайгородської [2, с.13], студенти звільняються від остраху помилки, група об'єднується єдиною діяльністю, створюється сприятливий клімат спілкування, група перетворюється у суб'єкт навчального процесу.

М. Стронін [7, с. 102] звертає увагу на те, що ігрова діяльність на уроці іноземної мови не тільки організує процес спілкування цією мовою, але й максимально наближує його до природної комунікації.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Не викликає сумнівів, що детально продумана та методично грамотно організована гра є таким засобом навчання, який дозволяє комплексно вирішувати завдання як практичного, так і виховного, розвивального, освітнього характеру. Використання ігрових засобів у навчанні сприяє виконанню важливих методичних завдань, таких як створення психологічної готовності учнів до мовленнєвого спілкування, забезпечення природної необхідності багаторазового повторення мовного матеріалу, тренування студентів у виборі необхідного мовного варіанту, що є підготовкою до ситуативної спонтанності у мовленні взагалі.

Формулювання цілей статті. Метою статті є характеристика та обґрунтування гри як засобу активізації мовленнєвої діяльності іноземних студентів на основі аналізу наукової літератури та власного досвіду викладання мови країни навчання, визначення педагогічних умов, що сприяють активізації мовленнєвої діяльності іноземних студентів у процесі мовної підготовки у вищих навчальних закладах України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Оволодіння мовою країни навчання як засобом спілкування потребує від іноземного студента вміння орієнтуватися в певній ситуації, знаходити найбільш ефективні шляхи та засоби вирішення виникаючих завдань, прогнозувати результати своєї навчально-комунікативної діяльності, тобто потребує активної мисленнєвої діяльності суб'єкта. Тому перед викладачем постає необхідність пошуку таких форм, методів і засобів навчання, які б дозволили вирішити увесь комплекс навчально-методичних завдань.

Як засоби активізації мовленнєвої діяльності при вивченні іноземної мови застосовуються комунікативні методики (інформаційний розрив, перекодування інформації, різні види інтерв'ю та ін.), ігрові методики (мовні, мовленнєві, ролові ігри), проблемні методики (прийоми «мозкового штурму», дискусії, дебатів та ін.), навчання у співпраці.

Навчальна гра є одним з основних засобів активізації мовленнєвої діяльності. Психолого-педагогічні особливості та навчальні можливості гри, а також оптимістичне

ставлення до неї іноземних студентів дозволяють залучити гру до навчального процесу у вищому навчальному закладі.

Жодного викладача не треба переконувати в тому, що гра – це «потужний стимул до оволодіння мовою, що вона веде за собою розвиток. Розвивальне значення гри закладено у самій природі, бо гра – це завжди емоції, а там, де емоції, там активність, там увага та уява, там працює мислення» [6, с. 67].

Навчальна гра у процесі мовної підготовки іноземних студентів передбачає постановку ігрової мети, але найважливішими є визначені викладачем навчальні цілі, такі як формування певних навичок, розвиток певних умінь, навчання спілкування, розвиток необхідних здібностей та психічних функцій, запам'ятовування мовного матеріалу та ін.

Багаторічний досвід роботи з іноземними студентами в Харківському національному автомобільно-дорожньому університеті та Харківському національному університеті міського господарства свідчить про те, що студенти проявляють підвищений інтерес до ігор на заняттях з мови. Це зумовлено тим, що в ході гри створюються умови, які сприяють мимовільному засвоєнню матеріалу, що вивчається, розвитку творчих здібностей та активності іноземних студентів. Крім того незвичність форми проведення занять, її нешаблонність, нестандартний характер сприяють підтриманню інтересу до вивчення мови.

Головною метою мовної підготовки іноземних студентів як навчальної дисципліни є навчання мови як засобу спілкування. Саме це зумовлює ефективність використання гри на занятті, оскільки вона допомагає забезпечити взаємне спілкування усіх учасників навчального процесу та мотивує мовленнєву діяльність іноземних студентів. Використання гри сприяє комунікативно-діяльнісному характеру навчання, психологічній спрямованості заняття на активізацію мовленнєвої діяльності іноземних студентів засобами мови, яку вони вивчають.

Використання гри на занятті з мовної підготовки іноземних студентів дає змогу забезпечити не тільки індивідуальну, але й парну, групову, колективну форми роботи на занятті, що дозволяє кожному студенту максимально ефективно використовувати навчальний час. Головним при цьому є те, що гра дає змогу успішно вирішувати основне завдання – навчати іноземної мови за допомогою спілкування. Спілкування у процесі здійснення ігрової дії передбачає використання комплексу знань, навичок і вмінь, а це означає, що навчальна гра створює умови для реалізації основних принципів навчання іноземної мови.

Здатність гри проілюструвати дію певного мовного явища, можливість відразу ж випробувати його на практиці, а у разі неуспіху – повторити його ще до повного оволодіння ним – виправдовують застосування гри і як засобу наочності, і як вправи. Особливість навчальної гри полягає в тому, що вона включається до навчального процесу як творче навчальне завдання і становить для студентів завдання (проблему чи проблемну ситуацію), яке потрібно негайно вирішити, тобто вона забезпечує реальні умови для активної мовленнєвої діяльності, сприяє формуванню і розвитку іншомовних мовленнєвих умінь. Вирішення проблеми потребує від студента аналізу та узагальнення даних, прогнозування дій, перегляду та відбору необхідних знань, вмінь і навичок у конкретній діяльності, які є в арсеналі студента, прийняття рішення, його апробації та перевірки, а отже гра для студента – це і мовленнєва вправа.

Отримання певного результату у процесі вирішення ігрового завдання, пов'язаного з успіхом чи невдачею, примушує студента – учасника гри – миттєво реагувати на ситуацію, що склалася, і у разі необхідності змінювати стратегію і тактику. Вирішення ігрового завдання потребує від студента актуальності набутих знань, навичок і вмінь, і дає можливість продемонструвати все, чому він навчився за певний період. Таким чином, гра для студента є також своєрідним засобом звіту, що виправдовує застосування її як контрольної чи залікової роботи.

Зміст навчальних ігор повинен відповідати змісту дисципліни «українська (російська) мова як іноземна», ураховувати потреби та інтереси самого студента, мати професійну спрямованість, оскільки мова є для іноземного студента засобом оволодіння майбутньою професією, необхідною складовою його професійної компетентності.

Використання навчальної гри на занятті з іноземної мови потребує дотримання певних педагогічних умов. По-перше, необхідним є створення комфортного навчального середовища, яке б сприяло формуванню в студента мотиву та бажання висловитися, сформувати певну речення іноземною мовою. По-друге, поступове ускладнення навчальної гри у рамках

вивчення однієї теми. По-третє, урахування особливостей побудови навчальної гри в мовленнєвій навчальній ситуації на основі процесів сприймання, вираження та впливу. І, по-четверте, актуалізація суб'єктної позиції особистості студента та формування ціннісного ставлення до вивчення іноземної мови.

У практиці мовної підготовки іноземних студентів у Харківському національному автомобільно-дорожньому університеті та Харківському національному університеті міського господарства застосовується декілька видів навчальних ігор. Усі вони за цілями та завданнями навчання можуть бути розділені на мовні (аспектні), мовленнєві (за видами мовленнєвої діяльності) та ті, що мають за мету навчання іншомовного спілкування.

Мовні ігри спрямовано на засвоєння різних аспектів української (російської) мови (фонетики, лексики, граматики, стилістики). Але слід зазначити, що цей розподіл є дещо умовним, тому що неможливо вивчити лексику без фонетики, а граматику – без лексики. Виділяючи мовні (аспектні) ігри, ми насамперед акцентуємо увагу на досягненні конкретних навчальних цілей, які повинна забезпечити певна гра. Але у практиці на етапі контролю певного мовного матеріалу застосовуються і змішані ігри. Найбільш ефективним застосування мовних (аспектних) ігор у чистому вигляді виявилось на початковому етапі навчання мови або на етапі введення певного матеріалу.

Головною метою фонетичних ігор є постановка та корекція вимови, відпрацювання інтонації. Вони відрізняються нетривалістю, будуються, як правило, на основі імітації, можуть містити елемент змагання. Такі види ігор використовуються регулярно на початковому етапі навчання в початково-фонетичному курсі та у межах фонетичної розминки в базовому та основному курсі мовної підготовки іноземних студентів. Як приклад використання фонетичної гри на занятті з мовної підготовки іноземних студентів, можна навести проведення фонетичного конкурсу «Носій мови», який містив завдання, спрямовані на активізацію правил читання, правил розстановки наголосу у словах, читання речень з правильною інтонацією. Студенти повинні були виконувати ролі людей, які є носіями мови і володіють правильною вимовою. У подальшому на заняттях студенти намагалися говорити правильно, з'явився інтерес до фонетики, хоча до цього багато з них вважали, що їм абсолютно не потрібні фонетичні правила, бо для іноземного студента не є важливим, як вимовляти слова та з якою інтонацією конструювати речення.

Лексичні ігри концентрують увагу студентів виключно на лексичному матеріалі та мають за мету розширення словникового запасу, ілюстрацію та відпрацювання вживання слів у ситуаціях спілкування, а також активізацію мовленнєвої діяльності студентів і розвиток їх мовленнєвої реакції. Це можуть бути кросворди, ігри, де треба відтворити слово за допомогою додаткових питань, ілюстративний диктант тощо.

Грамматичні ігри забезпечують уміння студентів застосовувати на практиці знання з граматики та дають змогу активізувати їх мисленнєву діяльність, яка спрямована на вживання лексико-граматичних конструкцій у природних умовах спілкування. Грамматичні ігри в чистому вигляді застосовуються переважно на початковому етапі. Як свідчить практичний досвід використання граматичних ігор, на базовому та основному етапі навчання вони є найбільш ефективними в тому разі, коли діяльність щодо певного граматичного явища пов'язана з іншою – наприклад, мовленнєвою (читання, аудіювання, говоріння, письмо) чи комунікативною (спілкування, взаємодія) діяльністю.

Стилістичні ігри, які мають за мету навчити студентів орієнтації в різних стилях спілкування, є нечисленними, як суто стилістичні використовуються на початковому етапі, а на базовому та основному етапах входять до складу змішаних чи мовленнєвих і комунікативних імітаційно-модульовальних ігор (наприклад, рольові ігри).

Мовленнєві ігри забезпечують формування вмінь використовувати мовні засоби у процесі здійсненні мовленнєвого акту (монологічного чи діалогічного, писемного чи усного). Вони відштовхуються від конкретної ситуації, в якій здійснюється мовленнєва дія. На практиці кожному виду мовленнєвої діяльності відповідає певний вид гри – для навчання читання, навчання аудіювання, навчання говоріння, навчання письма.

Ігри для навчання читання та аудіювання мають за мету формування та розвиток відповідних інтелектуальних вмінь. Забезпечуючи студентів засобами та прийомами роботи з

текстом, ці ігри вчать видобувати з нього необхідну і важливу інформацію. Вони передбачають роботу студентів з писемним текстом чи аудіотекстом – кодування, ілюстрування, конструювання, прогнозування, перифраз, стискування та розширення, відновлення пропущеного. При цьому, як і в мовних іграх, тут існує взаємодія учасників (співпраця та змагання). Корисними виявилися ігри типу «викладач-студент», коли студенти читають один одному певний текст, виступаючи по черзі то в ролі студента, то в ролі викладача та оцінюючи при цьому дії свого партнера.

Ігри для навчання говоріння та письма пов'язані з формуванням і розвитком умінь, які потрібні для здійснення продуктивних видів мовної діяльності. Як правило, на початковому етапі – це виконання за зразком, на наступних етапах ці ігри мають більш самостійний, творчий характер.

Оскільки текст (зміст) і його відтворення залежать від конкретних обставин, то найбільш ефективними на основному етапі мовної підготовки іноземних студентів виявилися рольові, імітаційно-модульовальні ігри (театралізація, інсценування, ситуативно-рольова, ділова гра), а також комунікативні ігри взаємодії.

Наведена система навчальних ігор реалізується на всіх етапах навчання української (російської) мов як іноземних у Харківському національному автомобільно-дорожньому університеті та Харківському національному університеті міського господарства. Але слід відзначити, що для того, щоб використання ігор було ефективним, необхідно не тільки вміло і доцільно поєднувати їх з традиційними й активними методами, але й дотримуватися певної послідовності в їхньому використанні.

Моделювання ігрових ситуацій на певних етапах заняття з мовної підготовки іноземних студентів можливе за допомогою різноманітних засобів. Це зокрема наочність, словесний опис, перегляд відеофрагменту, інсценування, оформлення тематичних буклетів, створення реклами, написання статті у газету, створення презентацій, рольові ігри. Вибір форми роботи та типу ігрового завдання залежить від рівня підготовленості студентів, їхнього психологічного стану на момент виконання роботи та ін. Важливо враховувати адекватність мовленнєвої ситуації мовній підготовці студента та реальній ситуації спілкування, яка повинна бути зрозумілою для іноземного студента. Така мовленнєва ситуація мусить стимулювати мотивацію іноземного студента до навчання мови, викликати інтерес до завдання, бажання добре виконати його.

Висновки з даного дослідження. Теоретичний аналіз проблеми та практика роботи викладачів кафедр мовної підготовки Харківського національного автомобільно-дорожнього університету та Харківського національного університету міського господарства дає підстави стверджувати, що навчальна гра може ефективно застосовуватися на заняттях з мовної підготовки іноземних студентів з урахуванням основних положень теорії провідної діяльності, змісту студентського вікового періоду психічного розвитку та досліджень проблем спілкування і мовленнєвої діяльності.

Перспективи подальших розвідок. Цілеспрямована робота з активізації мовленнєвої діяльності іноземних студентів на заняттях з мовної підготовки забезпечує не тільки інтенсивний мовленнєвий розвиток, але й добрі взаємини між студентами, підвищення їхньої самооцінки, прояв власної активності кожним студентом.

Список використаних джерел

1. Ахвачева Н. А. Игровые формы учебной деятельности как средство ее активизации на занятиях по иностранному языку / Н. А. Ахвачева, Л. Г. Пачина // Иностранный язык в школе. – 1980. – №1. – С. 26-33.
2. Китайгородская Г. А. Интенсивное обучение иностранным языкам / Г. А. Китайгородская. – М., 2004. – 247 с.
3. Ксенофонтова А. Н. Теоретические и прикладные аспекты развития речевой деятельности / А. Н. Ксенофонтова, Н. В. Еремина, В. В. Томин. – Оренбург, 2007. – 280 с.
4. Куліш І. М. Дидактичні ігри з іноземних мов / І. М. Куліш – Черкаси, 2001. – 76 с.
5. Смирнов С. Н. Игра на уроках иностранного языка / С. Н. Смирнов // Коммуникативная методика. – 2003. – № 3. – С.11-19.
6. Степанова Е. А. Игра как средство развития интереса к изучаемому языку / Е. А. Степанова // Иностранный язык в школе. – 2004. – №2. – С. 65-76.
7. Стронин М. Ф. Обучающие игры на уроке английского языка / М. Ф. Стронин. – М.: Просвещение, 1981. – 170 с.